

K institucionálnímu vývoji lidové umělecké výroby v Československu po roce 1945

On the Institutional Development of Folk Art Production in Czechoslovakia after 1945

Jiří Hlaváček

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Vlašská 355/9, 118 00 Praha
E-mail: hlavacek@usd.cas.cz

Abstract

The study focuses on the phenomenon of institutionalization of folk art production in Czechoslovakia after 1945. The main attention is paid to the public corporation called the Center of Folk Art Production, which was established on the basis of the President's decree immediately after the end of World War II. This center existed after 1948, and for the next few decades it has become a means of development, cultivation, as well as basic research. folk production and crafts during the communist regime. The text focuses mainly on the main trends in the field of folk production and also on the question of linking the professional and artistic components of the state organization with commercial aspirations (shops Krásna jizba). When compiling a chronological review of this institution, the author combines data from the literature published after 1989 with period information from articles published before 1989 in the magazine Umění a řemesla.

Key words

Folk; art, production; Czechoslovakia; communism; ethnography; institution.

Úvod

Na počátku minulého století vyústil dlouhodobý zájem o tradiční řemesla a jejich komerční využití v českých zemích v zakládání prvních organizací, které se zaměřovaly na zachování a zvelebování řemeslných postupů na venkově. Vývoj těchto organizací byl podmíněn nejen společenskými potřebami, ale i zájmy a schopnostmi jejich zakladatelů. Vedle družstev, jako byla např. pražská Zádruha (založena roku 1900) nebo brněnská Moravská ústředna pro lidový průmysl (1909), vznikala také celá řada dalších organizací s vyššími ambicemi, jako byl např. Artěl (1908–1934) ale především Svaz českého díla (1914) a Družstevní práce (1922) provozující prodejny Krásná jizba (1927).¹ Cílem této studie je

¹ Prodejny byly založeny za účelem prodeje průmyslového umění, grafiky a předmětů k výzdobě bytu. Pro Krásnou jizbu v této době pracovali nejlepší čeští umělci, architekti, výtvarníci a designéři v čele s Ladislavem Sutnarem nebo Janem E. Koulou.

postihnout institucionální vývoj v oblasti lidové umělecké výroby po roce 1945, přičemž hlavní pozornost bude věnována postavení a proměně veřejné korporace s názvem Ústředí lidové umělecké výroby (ÚLUV). Tato instituce přetrvala od konce druhé světové války až do pádu komunistického režimu a zanikla teprve v roce 1995 v rámci procesu ekonomické transformace.

Nová politická reprezentace měla bezprostředně po skončení druhé světové války snahu opětovně navázat na předválečné aktivity v oblasti lidové umělecké výroby a řemesel. V říjnu 1945 proto vydal prezident republiky Edvard Beneš dekret č. 110/1945, na jehož základě byla oficiálně zřízena veřejnoprávní korporace s názvem Ústředí lidové umělecké výroby.² Záměrem dekretu bylo povznést péči o uměleckoprůmyslovou výrobu, umělecká řemesla a lidovou uměleckou výrobu, přičemž členy nově vzniklé korporace se měla stát všechna dosavadní družstva, ale i jednotlivci, mající předpoklady pro některý z oborů lidové nebo řemeslné výroby. Iniciátorem dekretu byl publicista a národohospodář Theodor Pistorius, tehdejší přednosta odboru ministerstva průmyslu, který v něm (na základě svých zkušeností ze Skandinávie) spatřoval nejen možnost, jak zvýšit životní úroveň a prestiž řemeslníků v Československu, ale také cestu, jak úspěšněji prezentovat specifické typy výrobků na domácím i zahraničním trhu.

Jedním z prostředků zvýšení kvality uměleckých výrobků a řemesel se mělo stát založení vzorkových dílen, k němuž došlo v roce 1947 v Uherském Hradišti. Do dílen byli následně získáváni umělci a řemeslníci, kteří před válkou pracovali pro Svaz českého díla (SČSD), Krásnou jizbu nebo nakladatelství Družstevní práce. Hlavním posláním dílen, jejichž vedoucím se stal Vladimír Bouček³, byl návrh nových moderních vzorů řemeslných výrobků. Tyto návrhy měly přispět ke zvelebovací činnosti a ke zlepšení technologické i výtvarné kvality výrobků vyráběných v členských družstvech.⁴

Po svém vzniku se ÚLUV zaměřil především na otázku znovuoživení (či pokračování) tradice lidové výroby, resp. na používání domácích materiálů, zachování ruční práce a specifického regionálního výrobního charakteru produktů.⁵ Naplnění stanovených cílů předcházela podrobný záchranný terénní výzkum. První výzkumné cesty po Čechách, Moravě

² Dekret presidenta republiky č. 110/1945 o organizaci lidové umělecké výroby. [online] [2018-12-12]. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-110>.

³ Ing. arch. Vladimír Bouček (1901–1985), profesor Školy umění ve Zlíně, po skončení druhé světové války jmenován vedoucím oblastního střediska ÚLUV a posléze v roce 1947 ředitelem nově ustavených vzorkových dílen v Uherském Hradišti. Po reorganizaci v roce 1957 náměstek generálního ředitele pro výzkum, vývoj a výrobu.

⁴ Mezi další osobnosti, které se významným způsobem podílely na založení ÚLUV, patřili Jan Vaněk, Ema Marková, Naděžda Melniková-Papoušková, Josef Raban. Dále pak Miroslav Kouřil, Jan Kotík a Karel Koželka.

⁵ KRÍŽOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Národopisná revue*, č 3 (2008), s. 137.

a Slovensku se uskutečnily v letech 1946–1950 a vytvořily tak základ dokumentace zbytků lidových technologií a lidového tvarosloví.⁶ I přes geografickou a tematickou nevyváženost v získaném materiálu se podařilo těmito výzkumy získat na počátku 50. let jedinečnou informační bázi, přibližující zájemcům podobu rukodělné výroby v Československu v první polovině 20. století.

Přehazování horké brambory: koncepční tápání a reorganizace po roce 1948

V roce 1948 byla korporace sloučena se Svazem československého díla, čímž přešel veškerý majetek svazu, včetně Domu uměleckého průmyslu na Národní třídě, sítě prodejen Krásná jizba a zaměstnanců do majetku korporace.⁷ Koncept jednotné organizace, která by pečovala o odvětví uměleckého průmyslu, řemesel a lidové výroby se však poměrně brzy ukázal jako problematický. Společenské a ekonomické změny po únoru 1948 zásadním způsobem okleštily možnost podpory, kterou mohl ÚLUV svým členům poskytovat (např. výhodné provozní úvěry). Vlivem znárodnění a kolektivizace se značně snížila členská základna organizace, podniky byly pohlcovány družstevními organizacemi nebo začleňovány do nově znárodněných podniků. V důsledku tohoto procesu zůstávala v roce 1952 v kompetenci korporace již jen lidová umělecká výroba, která byla navíc roztroušena do řady dílen provozovaných jednotlivými vesnickými výrobci. Péči o znárodněný umělecký průmysl převzaly resortní ústavy ministerstev a uměleckého řemesla se ujalo družstvo Tvar pověřené ministerstvem informací a osvěty. I přes tyto změny však ani jedno ze tří odvětví nefungovalo vyhovujícím způsobem. Neúspěch původního záměru lze částečně připsat mimo jiné také neustálému střídání resortní příslušnosti v prvních letech existence ÚLUV. Patronát nad korporací postupně převzalo několik ministerstev: od ministerstva lehkého průmyslu (1945), přes ministerstvo vnitra (1952), ministerstvo místního hospodářství (1953)⁸, Státní výbor pro věci umění a ministerstvo školství až po ministerstvo kultury (1954).⁹

Představitelé ministerstva kultury sledovali problémy v oboru lidové umělecké výroby a řemesel v první polovině 50. let se značným znepokojením, což vedlo k sérii jednání o další reorganizaci. V roce 1953 vznikly dvě samostatné organizace ÚLUV Praha a ÚLUV Bratislava,

⁶ *Vývoj a organizace lidových řemesel*. [online] [2016-11-22]. [Http://www.lidovaremesla.cz/?page=obecne](http://www.lidovaremesla.cz/?page=obecne).

⁷ ŽÍŽKOVÁ, Lenka: Slavné počátky a neslavné konce Krásné jizby a Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Národopisná revue*, č. 3 (2008), s. 130.

⁸ Konkrétně se jednalo Výzkumný ústav výtvarné hodnoty, ekonomie a technologie místní výroby, který navázal na práci Ústředí lidové a umělecké výroby v úseku lidové umělecké výroby.

⁹ V resortu ministerstva kultury setrval ÚLUV až do své likvidace v roce 1995.

čímž byla ukončena vzájemné spolupráce při terénních výzkumech.¹⁰ Důvodem reorganizace byly, vedle majetkových a právních otázek, především odlišné podmínky fungování a stavu umělecké a řemeslné výroby v Čechách a na Slovensku. Zatímco v Čechách a na Moravě bylo hlavní úsilí napnuto ke zvelebování činnosti v oblasti průmyslové a řemeslné výroby, Slovensko se orientovalo především na záchranu a rozvoj tradiční lidové umělecké výroby. Vládním usnesením ze srpna 1953 byla dále nejprve vyčleněna sekce uměleckých řemesel z družstva Tvar a začleněna do Družstevní práce (jako družstva uměleckých řemesel) s podřízeností ministerstvu kultury a následně byl dohodou ministrů z června 1954 ÚLUV jako celek začleněn do resortu ministerstva kultury.¹¹

Tomuto rozhodnutí předcházela bouřlivá jednání mezi oběma ministerstvy o delimitaci ÚLUV. Předmětem sporu byl pochopitelně především majetek korporace, protože ÚLUV měl ve své působnosti nejen individuální výrobce (cca 100 osob v českých zemích), ale i lidová výrobní družstva (15 družstev s 1344 zaměstnanci) a také oblast tzv. jinde organizované výroby (200 osob).¹² Hrubý návrh rozpočtu ÚLUV na rok 1955 pro české země počítal s náklady ve výši okolo 14 milionů Kčs a příjmy přes 11 milionů. Deficit ve výši 2,5 miliónu měl být dotován z jiných rozpočtových kapitol ministerstva kultury. ÚLUV dále zaměstnával dalších celkem 139 osob. Jednalo se o technické a administrativní pracovníky, pomocné síly, prodavače, dělníky a domácí dělníky.¹³

Organizačně ÚLUV představoval od druhé poloviny 50. let samostatnou hospodářskou jednotku podřízenou ministerstvu kultury se třemi oblastními středisky – v Uherském Hradišti, Brně a v Praze. V Uherském Hradišti vznikly dílny pro práci se dřevem a pro keramiku, součástí byla i dílna na výrobu modrotisku ve Strážnici, košíkářská dílna v Morkovicích, dílny na zpracování slámy v Lipové na Drahanské vrchovině a výrobci zpracovávající orobinec v Blatnici a Brumovicích. Brněnské středisko se specializovalo na textil (Strmilov, Kuželov) a perleť (Žirovnice).¹⁴

Převzetím péče o lidovou uměleckou výrobu ministerstvem školství a kultury v roce 1954 se základní výzkum stal primární složkou dalšího vývoje lidové umělecké tvorby. Při vlastním výzkumu měl ÚLUV vycházet ze svých aktuálních potřeb, přičemž výzkumnou

¹⁰ *ÚLUV v Národním muzeu*. [online] [2016-11-22] [Http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/video-dokumentace-uluv-v-narodnim-muzeu](http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/video-dokumentace-uluv-v-narodnim-muzeu).

¹¹ HENDRYCH, Jaroslav: Dvacet pět let od vydání dekretu o organizaci lidové a umělecké výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1970), s. 3.

¹² Návrh programu schůze konané dne 18. ledna 1954 o lidové umělecké výrobě v ministerstvu kultury. Archiv Etnologického ústavu AV ČR.

¹³ *Hrubý návrh rozpočtu ÚLUV na rok 1955 pro země české ze dne 2. 3. 1954*. Archiv Etnologického ústavu AV ČR.

¹⁴ VÁLKA, Miroslav: *Homo Faber: Tradiční zemědělství a lidová výroba*. Brno, Masarykova univerzita 2014, s. 102.

činnost prováděli etnografové a odborní pracovníci. V podstatě byla hlavní pracovní náplní především snaha o zachycení výskytu místní technologie, tvarosloví, dekoru a barevnosti, o ideové a umělecké hodnocení výrobku, o vyhledávání talentů i o shromažďování předmětů pro dokumentaci.¹⁵ Tehdejší úkoly kladené na lidovou uměleckou výrobu zformuloval v jednom ze svých ideových textů Josef Raban. Podle něj měla lidová umělecká výroba plnit funkci korektivu, být měřítkem hodnot, ale i nevyčerpatelným zdrojem poučení o podstatě národní formy, o kompozici rytmu a harmonii.¹⁶

Tento přístup k lidové umělecké výrobě se promítl také do podoby předmětů, které ÚLUV nabízel. Na celostátní výstavě současné lidové umělecké výroby v Domě uměleckého průmyslu v Praze v roce 1955 mohli návštěvníci obdivovat nejen tradiční lidové předměty, ale především dekorativní doplňky vyrobené za použití různorodých lidových technik, přičemž bylo zřejmé, že původně autentické předměty často změnilu svou funkci. Jak užité výrobky, tak objekty s původně magickými, rituálními či symbolickými významy se nově staly „pouhými“ dekoracemi interiéru.¹⁷ V roce 1956 se hlavním periodikem ÚLUV stal časopis Umění a řemesla, který od března nahradil starší časopis Věci a lidé. Vedle publikování historického materiálu časopis prezentoval také současnou domácí, a postupně stále častěji také zahraniční, lidovou a řemeslnou uměleckou produkci.

Reforma lidové umělecké výroby a odtržení řemesel na konci 50. let 20. století

V roce 1957 byla veřejnoprávní korporace na základě zákona č. 56/1957 Sb. (O umělecké řemeslné práci a lidové umělecké výrobě) transformována na odbornou organizaci Ústředí lidové umělecké výroby (ÚLUV) se sídlem v Praze a její působnost byla zúžena pouze na ochranu a rozvoj lidové umělecké výroby, kterou zákon definoval jako: *zhotovování užitných umělecky zpracovávaných předmětů převážně z přírodních materiálů pracovníky, kteří při své tvůrčí práci pokračují v lidové umělecké tradici a naplňují při ní zkušenosti rukodělné výroby minulosti*.¹⁸ Vedle ÚLUV tímto zákonem vzniklo také samostatné družstvo s názvem Ústředí uměleckých řemesel (ÚÚŘ), které mělo pečovat výhradně o umělecká řemesla. Zákon stanovil definici umělecké řemeslné práce jako *rukodělné provádění uměleckých děl výtvarného, dekorativního a stavebního umění pracovníky z povolání, kteří tato díla vytvářejí na základě*

¹⁵ KRÍŽKOVÁ, Rostislava – MAZÁKOVÁ, Božena: Výzkum a lidová umělecká výroba. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1966), s. 125.

¹⁶ RABAN, Josef: Proč dvě samostatné složky ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1956), s. 15.

¹⁷ KRÍŽKOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby, s. 138.

¹⁸ Zákon č. 56/1957 Sb. o umělecké řemeslné práci a o lidové umělecké výrobě. [online] [2018-12-12]. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1957-56>.

*klasických metod mistrovskými technikami přímo nebo podle návrhů.*¹⁹ Obě výrobní odvětví pak měla podle zákona tvořit důležitou součást socialistické kultury a přispívat ke zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujícího lidu. Zákon, který platil pouze pro české země, zároveň rušil v úvodu již zmiňovaný dekret prezidenta z roku 1945.²⁰

Hlavním úkolem „staronového“ ÚLUV bylo vedle základní a výrobní komerční činnosti také provádět výzkum a dokumentaci, vyhledávat nové pracovníky, vychovávat dorost a zajišťovat propagaci výstavami a publikační činností.²¹ V praxi tedy péči o lidovou uměleckou výrobu zajišťovaly čtyři složky: zařízení a pracovníci sloužící přímé péči o lidovou uměleckou výrobu (některé ateliéry a dílny s odborným personálem a zařízením); studijní a dokumentační složka (dosud nashromážděný materiál, odborná knihovna atd.); ediční a propagační složka (vydavatelství časopisu Tvar a Věci a lidé, od roku 1956 pak Umění a řemesla) a v neposlední řadě administrativní a organizační složka (archivní materiál ÚLUV). ÚLUV i ÚÚŘ bylo navíc uloženo spolupracovat s organizacemi výtvarných umělců, kulturními organizacemi, lidovými družstvy a jinými výrobními organizacemi činnými v oboru. Pro lepší komunikaci jednotlivých složek byl proto v květnu 1958 zřízen poradní sbor pro uměleckou a řemeslnou práci a lidovou uměleckou výrobu při ministerstvu školství a kultury, v němž zastupoval ÚLUV Jan Koula.²²

Etnografické výzkumy pro účely Ústředí lidové umělecké výroby

Zatímco první období činnosti ÚLUV se soustřeďovalo na poznávání a obnovování zanikajících technologií a na vyhledávání výrobců, schopných podílet se na revitalizaci tradičních technologií, po vydání nového zákona se instituce zaměřila především na uplatňování získaných poznatků ve vlastní výrobě. Rozsáhlá dokumentace, na níž se podíleli národopisci i výtvarníci pracující v ÚLUV, prokázala, že po staletí rozvíjené technologické principy, znalosti přírodních materiálů a dovednosti jejich zpracování je užitečné zachovat nejen jako kulturní dědictví, ale že je lze využít také tvůrčím způsobem pro současnost. Kromě všeobecných východisek byl pro další činnost ÚLUV podstatný především program, který formuloval Vladimír Bouček. Jeho československá varianta režného slohu měla integrálně

¹⁹ Zákon č. 56/1957 Sb. o umělecké řemeslné práci a o lidové umělecké výrobě. [online] [2018-12-12]. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1957-56>.

²⁰ Slovenská Národní rada vydala obdobný zákon s účinností pro Slovensko až v květnu 1958, viz HENDRYCH, Jaroslav: Zachovat a rozvíjet. In: *Umění a řemesla*, č. 6 (1967), s. 67.

²¹ VÁLKA, Miroslav: *Homo Faber: Tradiční zemědělství a lidová výroba*, s. 102.

²² Ústav pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd (ÚEF ČSAV) v rámci poradního sboru zastupoval Vladimír Scheufler.

navazovat na principy tradiční rukodělné práce. Záměrem bylo očistit současnou výrobu od cizích nánosů, znovuoživit výrobu zaniklou, a především přispět novými předměty.²³ Teoretici a výtvarníci začali na základě výzkumu a důkladné znalosti terénu a muzejních sbírek navrhovat nové předměty a usměrňovat tak výrobu jednotlivých rozptýlených dílen.²⁴

Tzv. hrubé průzkumy lidové výroby měly v první řadě identifikovat aktuální stav a míru životnosti jednotlivých sfér tehdejší rukodělné práce. Materiály sesbírané v letech 1957–1961 a zpracované podle správních okresů obsahovaly přehledy jednotlivých výrobních odvětví i výrobců, soupisy muzejních materiálů, fotografie a nákresy, rozhovory s informátory, ale i přepisy starších statí o domácí a řemeslné výrobě daného okresu. V některých muzejních institucích Československa byly také pořízeny snímky sbírkových předmětů, které měly následně sloužit jako inspirační vzor pro výtvarníky. Na výzkumech se podíleli jak etnografové zaměstnaní přímo v ÚLUV, tak studenti národopisu z pražské i brněnské katedry. Badatelé tak vystupovali z pozice nestranných pozorovatelů a v kooperaci s výtvarníky či výrobci se při rozvíjení a další aplikaci získaného materiálů aktivně zapojovali do formování další existence zkoumaných jevů.

V pražském Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd (ÚEF) se lidové výrobě v roce 1958 systematicky věnovali dva pracovníci, v Brně jeden. Vladimír Scheufler se zabýval keramikou a kovy, zatímco Jitka Staňková se orientovala na textil. V brněnské pobočce ústavu se pak textilem zabývala Jitka Svobodová. Pozornost etnografů byla v této době zaměřena přednostně na ty obory, které byly z hlediska režimu etnicky důležité, což byla právě lidová keramika a lidový textil. Geograficky se pak jednalo o výzkumy v oblastech, které konzervovaly starší vývojové fáze a mohly sloužit jako metodický podklad k dalším výzkumům. V oboru lidové keramiky tak byly provedeny systematické výzkumy v jihozápadních Čechách (1953–54) a v jižních Čechách (1958), nárazově pak na Kladensku (1954) a Jičínsku, Novopacku, Novobydžovsku a Královoměstecu (1956–1957). V oboru lidového textilu se uskutečnily výzkumy v severní části Českomoravské vysočiny (1953–1958) a na západní Moravě (1954–1958), nárazové průzkumy v Orlických horách (1958) a na střední Moravě (1955–1957). Dále byl proveden výzkum voroplavby na Vltavě a přítocích jako záchranný výzkum (1954–1955).²⁵ S výsledky většiny výzkumů byla odborná veřejnost seznámena prostřednictvím řady studií, které byly otištěny v oborových časopisech (*Český lid* a *Československá etnografie*).²⁶ Okruh dopisovatelů časopisu *Umění a řemesla* tvořili

²³ KRÍŽOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby, s. 139.

²⁴ Tamtéž, s. 140.

²⁵ SCHEUFLER, Vladimír: Výzkumy Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v oblasti lidové výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1958), s. XIV.

²⁶ SCHEUFLER, Vladimír: Výzkumy Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v oblasti lidové výroby v letech 1959–60. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1961), s. XV.

spolupracovníci ÚLUVu a ÚÚŘ, etnografové a historikové umění, architekti i výtvarníci (např. Václav Bouček, Ludmila Kybalová, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Jitka Langhammerová, Eva Marková, Jaroslav Orel, Helena Šenfildová aj.).²⁷



Pracovníci ÚLUV, Dr. Ema Marková a Ing. arch. Vladimír Bouček při terénním výzkumu v roce 1961.²⁸

Vladimír Bouček rozdělil v listopadu 1959 výzkumnou problematiku ÚLUV v českých zemích do šesti základních témat: keramika, pletiva, kolářská a sekernická práce, tkaniny, výšivky a stříhy lidového oděvu. K ideovému zvládnutí těchto témat bylo zapotřebí školených etnografů zaměřených na problematiku lidové umělecké výroby. Jejich pracovní náplní byla příprava odborných rešerší ke každému jmenovanému tématu, jejímž předpokladem bylo dokonalé zvládnutí materiálu jak v terénu, tak v muzeích. Rešerše měla obsahovat 1/ vymezení problematiky, 2/ rozbor materiálu, forem, technik, dekoru a funkce, 3/ vzájemný poměr mezi těmito kategoriemi a konečně 4/ možnosti aplikace. Do této doby spolupráce mezi ÚLUV a ÚEF probíhala především na platformě poradních sborů a v redakci *Umění a řemesla*, a to prostřednictvím Vladimíra Scheuflera a Jitky Staňkové.²⁹ Jako etnograf působil v ÚLUV od roku 1955 také Miroslav Janotka. Užší spolupráce měla být na konci 50. let navázána také

²⁷ PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie: *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice, Ústav lidové kultury 1997, s. 228.

²⁸ Zdroj: *Umění a řemesla*, č. 4 (1966), s. 124.

²⁹ *Zpráva o činnosti ÚEF za rok 1959*. Archiv AV ČR, VI. sekce a ÚEF, k. č. 13, inv. č. 29.

K institucionálnímu vývoji lidové umělecké výroby v Československu po roce 1945 s Hanou Hynkovou (Praha) a Vlastou Svobodovou (Brno).³⁰ Scheufler a Staňková byli v rámci svého pracovního úvazku v ÚEF pověřeni zpracováním tematických rešerší do dvou let. ÚLUV měl dále postoupit ÚEF kopie materiálů z hrubého průzkumu rukodělné výroby. Jak ÚLUV, tak ÚEF mohl nadále vzájemně čerpat z průzkumných materiálů pro své vlastní účely.

Usměrňování výrobců a výrobků pod taktovkou Ústředí lidové umělecké výroby

V duchu „režného slohu“ se začal od konce 50. let 20. století formovat nový styl, který ovládl nabídku ÚLUV na další tři desetiletí. Jeho podstatou byl větší odstup a nadhled ve vztahu k původní lidové tvorbě a zároveň snaha o dosažení jednoty v bytovém zařízení, bytových textiliích, osvětlovadlech, nápojových soupravách a dekorativních doplňcích, v oděvech a upomínkových předmětech. Ač byly nadále používány přírodní (ale již nejen domácí) materiály a staré výrobní postupy, podařilo se nevelké skupině výtvarníků dosáhnout takové stylizace, která vyústila ve vysoký stupeň estetizace užitkových i dekorativních předmětů. Tím byla vytvořena nová hodnota, skutečně nový styl Krásná jizba, který byl obecně srozumitelným a dokonce všeobecně přijímaným fenoménem. V roce 1956 měla síť Krásné jizby celkem šest prodejen. Dvě v Praze a po jedné v Brně, Karlových Varech, Ostravě a v Bratislavě. Charakteristickým rysem ÚLUV byla vysoká úroveň všech lidových a rukodělných výrobků. Velký úspěch zaznamenaly tyto výrobky např. na mezinárodní výstavě EXPO v roce 1958 v Bruselu.³¹

Jedním z hlavních úkolů ÚLUV, který vyplýval ze zákona č. 56/1957 Sb. však bylo také hmotně zabezpečovat lidové umělecké pracovníky. Formy zapojení lidových uměleckých výrobců byly v zásadě tři: jejich zaměstnávání ve vlastních dílnách, nebo jako domácích dělníků, popř. výkup jejich výrobků. Výkup od lidových výrobců zahrnoval zejména původní primitivní malovýrobu, kdy si výrobce zajišťuje sám materiál i nástroje. Výrobky měly zpravidla svou původní funkci, tj. nebyly aktualizovány pro potřeby tehdejšího spotřebitele (např. štípané holubičky, zvykoslovné pečivo, kraslice, výšivky a krajky). S výrobcem byla v tomto případě uzavírána kupní smlouva. Způsob výkupu byl spíše sezónní záležitostí a sloužil jako forma přivýdělnku k pracovnímu příjmu nebo k důchodu, který nesměl přesáhnout 5 000 Kčs ročně (údaj k roku 1958).³²

³⁰ Zápis z porady vedení Ústředí lidové umělecké výroby a Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV ze dne 6. 11. 1959. Archiv AV ČR, ÚEF, neuspořádaný fond, k. č. 5.

³¹ REDAKCE. Náš úspěch v Bruselu. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1958), s. XIII.

³² HENDRYCH, Jaroslav: K otázkám forem zapojení lidových uměleckých výrobců. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1958), s. XI.

U celé řady tradičních lidových výrobků se však ukázalo, že je třeba zajistit plynulý odbyt a usměrňovat výrobu formou zásahu odborných pracovníků ÚLUV do tradiční materie. Tradiční funkce výrobku byla v tomto případě nahrazena funkcí novou, aktualizovanou pro potřeby tehdejší společnosti. Výrobce si navíc zpravidla již nebyl sám schopen zajistit dostatek materiálu pro výrobu, a tak vstupoval do pracovního poměru s ÚLUV, který mu materiál obstaral. Typickým příkladem byli ruční tkalci, většina vyšivaček, pletaři slámy, orobince, švadleny, krojoví krejčí, obuvníci atd. Nicméně v tomto případě pro výrobu stále nebylo zapotřebí dílen či složitých výrobních zařízení, po technické stránce šlo o původní postupy, proto byli vybraní výrobci zapojeni do pracovního poměru ve formě domáckých dělníků, kterým bylo hrazeno nemocenské i důchodové pojištění. Stejně jako v předchozím případě šlo spíše o sezónní formu přivýdělnku, který však v některých případech mohl být také jediným zdrojem obživy.³³ Třetí skupinu tvořily tradiční lidové výroby, které však již vyžadovaly rozsáhlejší dílny a využití složitějších výrobních prostředků (např. modrotisk, perleťářství, lidové soustružnictví, stolařství, hrcičřství, majolika atd.), ale i výrobní celky, které sice vycházely z tradiční materie, ale k výrobě využívaly vyvinutější či zcela soudobé výrobní techniky (např. mechanická tkalcovna lidových tkanin). V tomto případě šlo o práci soustavnou, tj. zaměstnanci byli přijímáni zpravidla na plný úvazek.³⁴

V druhé polovině června 1959 se v Praze uskutečnila první celostátní konference k rozvoji lidové umělecké výroby. Z vystoupení řečníků vyplynulo, že velký problém představuje hledání nových pracovníků a jejich zaškolení, a že mezi ÚÚŘ a ÚLUV nefunguje komunikace na dostatečné úrovni. Objevily se také názory, že ÚLUV se příliš zaměřuje na uspokojování potřeb zákazníků skrze spotřební zboží, což však (jak vyplývá ze zákona) není jeho programovou prioritou. V dalším období do roku 1962 pak vzniká disproporce mezi faktickými teoretickými znalostmi pracovníků výzkumu a narůstajícími potřebami teorie lidové výroby, především v poznávání jejich dalších vývojových zákonitostí.³⁵

Institucionalizace vědecké složky a popularita lidových výrobků v šedesátých letech

Počátkem 60. let 20. století začaly být v širším měřítku v praxi využívány výsledky dosavadního hrubého průzkumu rukodělné výroby v českých zemích. Prostřednictvím tzv. kontrolních rešerší byly přezkoumány zjištěné možnosti rozšíření základny lidové umělecké výroby v jednotlivých okresech a následně navázána aktivní spolupráce s dalšími

³³ Tamtéž, s. XI.

³⁴ Tamtéž, s. XI.

³⁵ JANČÁŘ, Josef: Teorie lidové výroby a výzkum v ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1963), s. XIX–XX.

výrobci v řadě oborů tradiční rukodělné práce.³⁶ S ohledem na nutnost dalšího zpracování získaných materiálů vykrystalizovala potřeba vytvoření zvláštní výzkumné složky organizace, v níž by pracovali odborně školení etnografové. Nejdříve se jednalo o jednoho pracovníka v ústředí, od roku 1961 byli přijati etnografové i na tři oblastní střediska (např. do Prahy nastoupila Helena Šenfeldová). Postupně tak byla vytvořena idea pevné návaznosti mezi výzkumnou (etnografickou), vývojovou (výtvarnickou) a výrobní složkou organizace.³⁷

Práce národopisců v ÚLUV (v organizaci měli funkci výzkumných pracovníků a pracovníků) byla rozmanitá, nicméně obecně ji lze zúžit do třech základních okruhů. Jednak to byl většinou první přímý styk s výrobci, jejich vyhledávání (zejména v prvních letech ÚLUV), první posouzení možností spolupráce a pozdější patronace nad nimi (tvůrčí soutěže, výstavy, propagace jejich osobností i jejich práce). Druhým okruhem bylo zpracovávání technologií jednotlivých oborů lidových výrob, jejich forem a historie. V tomto případě se jednalo skutečně o odbornou práci, jejíž výsledky se ukládaly do dokumentace a publikovaly. Třetím okruhem činnosti výzkumných pracovníků byla příprava dokumentačních souborů, které sloužily jako výchozí materiál pro inspiraci vývojových pracovníků-výtvarníků. Tento okruh činnosti vyžadoval nejužší spolupráci s těmito pracovníky.³⁸

Celostátní výstava ÚLUV, která se konala v Domě uměleckého průmyslu v Praze na podzim 1963 naznačila tři základní budoucí směry v lidové umělecké výrobě. Za první považoval Vladimír Bouček „tradiční tendence“ (dárkové a upomínkové předměty, výšivky a krajky), za druhý směr označil „režný styl“ (bytové doplňky, keramika, pletivo, tkaniny, modrotisk, dlabané dřevo) a třetí „módní styl“ (odívání, nábytková produkce družstev, dřevěné výrobky) vnímal spíše jako uměleckořemeslný.³⁹ Výstava předvedla průřez vyráběného sortimentu ÚLUV a více než 50 družstev organizovaných ve celostátním Ústředním svazu výrobních družstev. Jednou z pravidelných aktivit ÚLUV byly také každoroční prověrky lidových uměleckých výrobců umožňují pracovníkům z terénu, aby prokázali své schopnosti ve výtvarném i technickém smyslu v tradičních výrobních oborech.⁴⁰

V druhé polovině 60. let docházelo k dlouhodobému nárůstu zájmu o výrobky nabízené prodejny Krásná jizba (od roku 1958 do roku 1967 stoupl obrat těchto prodejen o 60 %),

³⁶ MIŠUREC, Zdeněk: K otázkám vědeckovýzkumné práce Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 2 (1961), s. VI.

³⁷ ŠENFELDOVÁ, Helena: Práce etnografů v ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1977), s. 4–5.

³⁸ ŠENFELDOVÁ, Helena: Spolupráce národopisců a výtvarných pracovníků v bývalém Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Národopisný věstník*, č. 1 (2009), s. 73.

³⁹ KRÍŽOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby, s. 141.

⁴⁰ Např. v roce 1966 bylo ze všech tří oblastních středisek ÚLUV předloženo celkem 23 přihlášek. Prověřeno bylo 21 pracovníků, titul prověřeného mistra lidové umělecké výroby získalo 7 pracovníků. V prověřovacím řízení bylo dále z 26 přihlášených pracovníků družstev prověřeno 21. Viz ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava: Prověrky LUV 1966. In: *Umění a řemesla*, č. 5 (1966), s. LIV.

k čemuž přispěla zejména péče o výtvarnou úroveň produkce. Anketa mezi zákazníky z roku 1967 přinesla řadu zajímavých informací. Základem kupní síly zůstávají v případě Krásné jizby lidé s vytríbenějším vkusem. Většina zákazníků má přinejmenším středoškolské, či spíše vysokoškolské, vzdělání. Podle autorů výzkumu z toho vyplynulo, že úroveň zboží prodávaného v Krásných jizbách vyžaduje určitou míru kulturního rozhledu a vzdělání. Věkový průměr nakupujících byl 27 let a téměř polovinu z nich tvoří stálí (tj. pravidelně nakupující) zákazníci, přičemž zhruba 70 % z nich jsou ženy. Zvláštní kapitolu zákazníků tvořili zahraniční turisté, kteří hledají především tradiční lidové výrobky jako upomínku na návštěvu v Československu a zajímají se především o výšivky, krajky, kraslice, krojované loutky a keramiku a zdobené předměty ze dřeva.⁴¹

V roce 1968 se v ÚEF zabývali problematikou lidové výroby dva pracovníci převážně, dva pracovníci částečně a jeden pracovník okrajově. Dokumentace lidové výroby v ÚEF byla tvořena vzorky výrobků, filmy, kresbami, kartografickými a písemnými záznamy. Kvantitativně nejbohatší soubor představovala fotografická dokumentace čítající cca 25 000 černobílých i barevných negativů. Samostatný celek cca 2 000 inventárních čísel představuje ikonografická dokumentace a kresebná dokumentace měla přibližně 3 000 inventárních jednotek. Prameny topograficko-statistické povahy k problematice lidové výroby pak čítají cca 100 000 záznamů.⁴²

Na začátku prosince 1968 byla v Praze zástupci Svazu československých výtvarných umělců, Ústředí lidové umělecké výroby, Ústředí uměleckých řemesel, Artcentra, Českého fondu výtvarných umění, Svazu výrobních družstev a za účasti představitelů ministerstva kultury a informací a Ústředí uměleckých řemesel ustavena Česká rada uměleckého řemesla a lidové umělecké výroby, která měla fungovat jako koordinační orgán zúčastněných institucí a organizací pro řešení společných problémů týkajících se jak organizace, tak i dalšího vývoje uměleckého řemesla a lidové umělecké výroby i jejich významnějšího uplatnění na domácím a zahraničním trhu. Současně rada fungovala jako český národní výbor Světové rady řemesel.

V listopadu 1969 se pak uskutečnila pro pojetí činnosti ÚLUV a jeho vlastní prezentaci přelomová výstava, na níž se představilo svými kolekcemi dvanáct výtvarníků-návrhářů. Veřejně se tak přihlásili ke svému autorství vůbec poprvé, protože do té doby zůstávali skryti pod podnikovou značkou, čímž vznikl dojem, že produkci ÚLUV vytváří sami mistři lidové výroby.⁴³ Těch bylo v Československu v roce 1970 více než 250.⁴⁴ Koncem 60. let již nebylo

⁴¹ KODL, Josef: Krásné jizby a jejich zákazníci. In: *Umění a řemesla*, č. 6 (1967), s. 67–68.

⁴² SCHEUFLER, Vladimír: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV v lidové výrobě. In: *Umění a řemesla*, č. 5 (1968), s. 201.

⁴³ KRÍŽOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby, s. 142.

⁴⁴ OREL, Jaroslav: Nositelé tradic. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1971), s. 14.

třeba předstírat přímou kontinuitu s tradičními lidovými výrobky, zákazníci oceňovali spíše výtvarnou invenci, nápaditost, variabilnost a relativní cenovou dostupnost.⁴⁵ Výrobky ÚLUV se však těšily velké oblibě také v zahraničí. Jen v roce 1969 byly vystavovány v rámci putovních výstav např. v Alžíru, Tunisu, Japonsku nebo ve Švýcarsku.

Lidová výroba pod sovětským „dohledem“ v období tzv. normalizace

Podle charakteru výrobků došlo v ÚLUV na počátku 70. let 20. století k rozdělení produkce do čtyř základních vývojových stupňů: 1/ původní výroba pro původní spotřebu (krojové součásti); 2/ původní výroba pro rozšířenou spotřebu (modrotisk, zvykoslovné předměty); 3/ upravená výroba pro rozšířenou spotřebu (vyšívání bytový textil, zdobené výrobky ze dřeva); 4/ proměněná výroba pro rozšířenou spotřebu (batika, nábytek).⁴⁶ Úpravy a proměny vyžadovaly podle Josefa Rabana citlivost, experiment kvalifikovaných výtvarníků a kolektivní posuzování. Ve vztahu umění a výroby byla podstatná funkce, zatímco umělecká forma byla druhotná.⁴⁷

Vedle výrobní a komerční složky se v průběhu 70. a 80. let v Ústředí lidové umělecké výroby rozvíjela také dokumentační složka, která zajišťovala výzkum a publikování výsledků jako jeden z předpokladů revitalizace rukodělných technologií. Vzniklá dokumentace se ukládala do archivu ÚLUV a výsledky byly publikovány formou monografií v ediční řadě *Technologie lidové výroby a odborných časopisech*, které ÚLUV sám vydával.⁴⁸ První monografickou práci připravily Helena Šenfildová a Arnoštka Eberhardová z oblasti přírodních pletiv⁴⁹, další Jiřina Langhammerová o výročních výzdobných artefaktech⁵⁰ a Jaroslava Zastávková k problematice lidové vyšívky.⁵¹ Ještě na konci 80. let vydala v této ediční řadě obsáhlou monografii o lidovém textilu Jitka Staňková, vědecká pracovnice ÚEF, jejíž dílo velmi dobře ilustruje spolupráci mezi oběma institucemi.⁵² Řadu koncepčních a materiálových prací publikoval v tomto období také Josef Jančář.

V jubilejním roce 30. výročí svého založení ÚLUV vydal v několika jazykových mutacích reprezentační publikaci *Lidová umělecká výroba (1975)*, která měla prezentovat umělecké a technologické krédo organizace a na konkrétních výrobcích ukázat profil

⁴⁵ RABAN, Josef: Nové směry? In: *Tvar*, č. 1 (1969), s. 225.

⁴⁶ VÁLKA, Miroslav: Homo Faber: Tradiční zemědělství a lidová výroba, s. 102.

⁴⁷ RABAN, Josef: Nové směry?, s. 225.

⁴⁸ Tamtéž, s. 93.

⁴⁹ Viz EBERHARDOVÁ, Arnoštka – ŠENFELDOVÁ, Helena: *Sláma a orobinec*. Uherské Hradiště, Slováké muzeum 1970.

⁵⁰ Viz LANGHAMMEROVÁ, Jitka: *Zvykoslovné předměty*. Praha, Svoboda 1979.

⁵¹ Viz ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava: *Technologie stehů lidové vyšívky*. Praha, SNTL 1981.

⁵² Viz STAŇKOVÁ, Jitka: *České lidové tkaniny. Čechy a západní Morava*. Praha, SNTL 1989.

produkce.⁵³ V úvodní historiografické části je nastíněn obraz tradiční lidové výroby a umění v prostředí předindustriální vesnice a teoretické zásady, které ideově formovaly produkci ÚLUV. Vlastní výrobky byly představeny formou katalogu.⁵⁴ Spolu se základním výzkumem se někteří autoři věnovali také popularizaci problematiky, jako tomu bylo v případě autorské dvojice Miroslava Janotky a Karla Linharta.⁵⁵

V roce 1975 vydal Ústřední výbor KSSS Usnesení o lidových uměleckých řemeslech, v němž byl vysoce hodnocen přínos tradiční rukodělné práce pro celou sovětskou socialistickou kulturu, její význam pro formování vkusu a výtvarného citění. Zároveň však text upozorňoval na některé nedostatky v této oblasti: v podnicích není zaveden přesný systém organizace tvůrčí práce; při plánování, morálním i materiálním stimulování se málo pozornosti věnuje osobitým zvláštnostem a unikátnosti nových výrobků. Odpovědným orgánům je proto uloženo zdokonalit plánování v tomto odvětví, odstranit nedostatky v materiálně technickém zásobování podniků, zajistit vysoce kvalitní suroviny a materiály atd. ÚV KSSS se dále pozastavoval nad tím, že produkce podniků lidových řemesel nedosahuje vždy vysoké umělecké úrovně. Objevuje se stále méně autorských prací, které mají jedinečné rysy neopakovatelnosti. Lidoví mistři nejsou dostatečně doceněni. A důraz měl být nově kladen také na nábor nových kádrů.⁵⁶ Jakkoliv se situace v ČSSR v této době od situace v Sovětském svazu zásadně lišila, přece jen lze nalézt některé shodné rysy. Svědčí o tom mimo jiné prohlášení v roce 1982, v němž se československé ministerstvo kultury zavazuje řídit vývoj výtvarné kultury v nových společenských podmínkách, a to maximálně efektivním způsobem. Efektivnost však podle autora prohlášení nespočívá (jak se někteří pracovníci mylně domnívají) ve zjednodušení sortimentu, v přechodu na kvantitativní ukazatele a v celkové komercializaci této sféry, ale naopak ve zvýšení nároků na ideové a koncepční propracování, jehož výsledkem bude vysoké profesionální mistrovství výrobků uměleckých řemeslníků. Zvýšenou pozornost je třeba dále věnovat výchově dorostu. V neposlední řadě nelze zapomínat ani na vytváření hmotných podmínek pro tyto obory, a to nejen na výstavbu pracovního prostředí, materiální vybavení, ale zejména na odpovídající společenské ocenění mistrů a pracovníků v těchto oborech.⁵⁷

Od ledna 1981 do května 1982 uspořádalo ÚLUV 14 samostatných expozic a na 6 dalších participovalo. Nejvýraznější podíl na výstavní činnosti měli expozice lidové umělecké výroby, ať již samostatné nebo v rámci tuzemských či mezinárodních přehlídek.

⁵³ Viz RABAN, Josef (ed.): *Lidová umělecká výroba*. Praha, Ústředí lidové umělecké tvorby 1975.

⁵⁴ VÁLKA, Miroslav: *Homo Faber: Tradiční zemědělství a lidová výroba*, s. 93.

⁵⁵ Viz JANOTKA, Miroslav – LINHART, Karel: *Zapomenutá řemesla*. Praha, Svoboda 1984.

⁵⁶ REDAKCE: ÚV KSSS o lidové umělecké výrobě a uměleckých řemeslech. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1976), s. 2.

⁵⁷ Tamtéž, s. 2.

Expozice byly v podstatě dvojího charakteru – první představovali výběr z komplexu oborů lidové umělecké výroby. Druhým typem byly výstavy monotematické, zaměřené na některý z oborů tvorby ÚLUV, které (organizačně i autorsky) představovaly vyšší stupeň prezentace. Expozice těchto výstav totiž ilustrovaly vývoj a dosažený stupeň tvorby v jednotlivých oborech, kde lze sledovat možné (kladné i záporné) perspektivy.⁵⁸

V roce 1985 byla uspořádána anketa na téma postavení lidové umělecké výroby mezi současnou spotřebitelskou veřejností. Celkem bylo distribuováno 6 500 anketních lístků, přičemž se jich 800 (za platné jich nakonec bylo uznáno 776). Okruh respondentů tvořili lidé s vyhraněným zájmem o otázky postavení lidové umělecké výroby v rámci tehdejší kulturní produkce a největší počet respondentů pocházel z mladších věkových kategorií v rozmezí 20 až 40 let. Zákazníci na výrobcích ÚLUV oceňovali zejména: využívání přírodních materiálů, výtvarnou úroveň, návaznost na lidové tradice, rukodělnost, přičemž originalita zůstala až na posledním místě. U jiné otázky naopak zvítězil styl, kvalita a teprve poté cena. Většina respondentů kladla důraz na užitnost předmětů, zatímco dekorativní funkce ustupovala do pozadí. Největší zájem byl o keramiku (téměř 75 % respondentů), výrobky z přírodních pletiv (50 %) a dále pak o drobné dřevěné předměty, ručně tkaný textil, modrotisk, zvykoslovné předměty, textil z čisté vlny, kanafas, nábytek, modelovou konfekci, hračky, výšivky a krajky.⁵⁹ V roce 1987 se uskutečnila výstava ÚLUV k 30. výročí přijetí zákona o organizaci uměleckého řemesla a lidové umělecké výroby pod titulem Výtvarné invence. V této době fungovalo již čtrnáct prodejen Krásné jizby.⁶⁰ Z výtvarného hlediska došlo v téměř všech oblastech (nábytek, bytový a oděvní textil, dřevěné výrobky atd.) k výraznému posunu směrem ke stylizaci a estetizaci předmětů, které sice na vysoké kvalitativní úrovni, ale přece jen konvenovaly obecnému stylovému vývoji (charakteristickým rysem byla prodlužovaná životnost post-funkcionalismu a sklon k minimalismu, který se projevil v redukci tvarů i barev).⁶¹

Závěrem stručně o vývoji ÚLUV po roce 1989

Ihned v první vlně privatizace vrátil ÚLUV jako státní podnik své vzorkové dílny původním majitelům nebo byly podle zákona privatizovány. Následně byl vypracován projekt, který počítal s jeho transformací na akciovou společnost, jejímž majitelem by však byl i nadále z 95 % stát, zatímco zbývající procenta by si rozdělili soukromí výrobci, kteří projevíli zájem o společné podnikání. Do plánu však vstoupila otázka vlastnictví Domu uměleckého průmyslu,

⁵⁸ LÍŠKOVÁ, Alena: Nejen výrobce... Výstavní činnost ÚLUV 1981–82. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1982), s. 8–9.

⁵⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena: Anketa. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1985), s. 70–71.

⁶⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena: ÚLUV jubilující. In: *Domov*, č. 3 (1988), s. 45.

⁶¹ KRÍŽOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby, s. 143–144.

na nějž si začalo dělat nárok nakladatelství ODEON, které v něm bylo do této doby v podnájmu. ODEON nakonec dosáhl toho, že v roce 1991 mu byl dům tehdejším ministrem kultury darován.⁶² Projekt na vznik akciové společnosti ÚLUV, stejně jako pozdější pokus o založení společnosti s ručením omezeným, v důsledku toho nakonec nebyl realizován. V roce 1995 bylo Ústředí lidové umělecké výroby, stejně jako prodejny Krásná jizba, privatizovány formou likvidace. Dokumentační fondy ÚLUV byly předány do Národopisného oddělení Národního muzea v Praze (z Čech) a do Valašského muzea v přírodě (z Moravy a Slezska). Existence ÚLUV se tak v polovině 90. let minulého století definitivně uzavřela.

Seznam použitých zdrojů

- DRÁPALA, Daniel: Lidová kultura v kontextu odborných aktivit Vladimíra Boučka. In: *Národopisná revue*, č. 3 (2008), s. 147–158.
- EBERHARDOVÁ, Arnoštka – ŠENFELDOVÁ, Helena: *Sláma a orobinec*. Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum 1970.
- HENDRYCH, Jaroslav: Dvacet pět let od vydání dekretu o organizaci lidové a umělecké výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1970), s. 2–3.
- HENDRYCH, Jaroslav: K otázkám forem zapojení lidových uměleckých výrobců. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1958), s. XI.
- HENDRYCH, Jaroslav: Zachovat a rozvíjet. In: *Umění a řemesla*, č. 6 (1967), s. 65–67.
- JANČÁŘ, Josef: Dokumentace Ústředí lidové umělecké výroby a její pokračování. In: *Národopisná revue*, č. 3 (2008), s. 159–163.
- JANČÁŘ, Josef: Teorie lidové výroby a výzkum v ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1963), s. XIX-XX.
- JANČÁŘ, Josef: Výzkum a dokumentace v ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1962), s. XIV.
- JANOTKA, Miroslav – LINHART, Karel: *Zapomenutá řemesla*. Praha, Svoboda, 1984.
- JANOTKA, Miroslav: K problematice terénního průzkumu lidové umělecké výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1956), s. 26–47.
- KODL, Josef: Krásné jizby a jejich zákazníci. In: *Umění a řemesla*, č. 6 (1967), s. 67–68.
- KŘÍŽKOVÁ, Rostislava – MAZÁKOVÁ, Božena: Výzkum a lidová umělecká výroba. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1966), s. 124–129.
- KŘÍŽOVÁ, Alena: Výtvarné invence a ambice Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Národopisná revue*, č. 3 (2008), s. 135–146.
- LANGHAMMEROVÁ, Jitka: *Zvykoslovné předměty*. Praha, Ústředí umělecké výroby 1979.
- LÍŠKOVÁ, Alena: Nejen výrobce... Výstavní činnost ÚLUV 1981–82. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1982), s. 8–9.
- MINAŘÍKOVÁ, Běla: K osudu ÚLUV. In: *Ruce: Zpravodaj sdružení pro umělecká řemesla*, č. 1 (1997), s. 1–2.
- MIŠUREC, Zdeněk: K otázkám vědeckovýzkumné práce Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 2 (1961), s. VI.
- OREL, Jaroslav. Nositelé tradic. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1971), s. 12–18.
- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie: *Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice, Ústav lidové kultury 1997.
- RABAN, Josef (ed.): *Lidová umělecká výroba*. Praha, Ústředí lidové umělecké tvorby 1975.
- RABAN, Josef: Nové směry? In: *Tvar*, č. 1 (1969), s. 225–233.

⁶² ŽIŽKOVÁ, Lenka: Slavné počátky a neslavné konce Krásné jizby a Ústředí lidové umělecké výroby, s. 133.

- RABAN, Josef: Proč dvě samostatné složky ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1956), s. 13–18.
- REDAKCE: Náš úspěch v Bruselu. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1958), s. XIII–XIV.
- REDAKCE: Světový kongres uměleckých řemesel. In: *Umění a řemesla*, č. 5 (1964), s. 162–163.
- REDAKCE: ÚV KSSS o lidové umělecké výrobě a uměleckých řemeslech. In: *Umění a řemesla*, č. 1 (1976), s. 2.
- SCHEUFLER, Vladimír: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV v lidové výrobě. In: *Umění a řemesla*, č. 5 (1968), s. 201.
- SCHEUFLER, Vladimír: Výzkumy Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v oblasti lidové výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1958), s. XIV.
- SCHEUFLER, Vladimír: Výzkumy Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v oblasti lidové výroby v letech 1959–60. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1961), s. XV.
- STAŇKOVÁ, Jitka: *České lidové tkaniny: Čechy a západní Morava*. Praha, SNTL 1989.
- ŠENFELDOVÁ, Helena: Práce etnografů v ÚLUV. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1977), s. 4–5.
- ŠENFELDOVÁ, Helena: Spolupráce národopisců a výtvarných pracovníků v bývalém Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Národopisný věstník*, č. 1 (2009), s. 72–74.
- ŠENFELDOVÁ, Helena: Třicet pět let činnosti Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Muzeum a současnost*, č. 4 (1981), s. 23–33.
- ŠENFELDOVÁ, Helena: Výzkum a dokumentace Ústředí lidové umělecké výroby v letech 1947–1991. In: *Český lid*, č. 80 (1993), s. 248–249.
- VÁLKA, Miroslav: *Homo Faber: Tradiční zemědělství a lidová výroba*. Brno, Masarykova univerzita 2014.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena: Anketa. In: *Umění a řemesla*, č. 4 (1985), s. 70–71.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena: ÚLUV jubilující. In: *Domov*, č. 3 (1988), s. 45–47.
- ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava: Proverky LUV 1966. In: *Umění a řemesla*, č. 5 (1966), s. LIV.
- ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava: *Technologie stehů lidové výšivky*. Praha, SNTL 1981.
- ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava: Výzkumná činnost Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Umění a řemesla*, č. 3 (1965), s. XXXIII.
- ŽIŽKOVÁ, Lenka: Slavné počátky a neslavné konce Krásné jizby a Ústředí lidové umělecké výroby. In: *Národopisná revue*, č. 3 (2008), s. 127–134.

Internetové zdroje

- Archiv Ústředí lidové umělecké výroby ve sbírkách Valašského muzea v přírodě*. [online] [2016-11-22]. [Http://www.vmp.cz/cs/odborna-cinnost/tradicni-rukodelna-vyroba/archiv-uluv](http://www.vmp.cz/cs/odborna-cinnost/tradicni-rukodelna-vyroba/archiv-uluv).
- Dekret presidenta republiky č. 110/1945 o organizaci lidové umělecké výroby*. [online] [2018 12-12]. [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-110](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-110).
- ÚLUV v Národním muzeu*. [online] [2016-11-22]. [Http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/video-dokumentace-uluv-v-narodnim-muzeu](http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/video-dokumentace-uluv-v-narodnim-muzeu).
- Vývoj a organizace lidových řemesel*. [online] [2016-22-11]. [Http://www.lidovaremesla.cz/?page=obecne](http://www.lidovaremesla.cz/?page=obecne).
- Zákon č. 56/1957 Sb. o umělecké řemeslné práci a o lidové umělecké výrobě*. [online] [2018 12-12]. [Https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1957-56](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1957-56).

Archivní prameny

- Hrubý návrh rozpočtu ÚLUV na rok 1955 pro země české ze dne 2. 3. 1954*. Archiv Etnologického ústavu AV ČR.
- Kádrové možnosti v celostátním měřítku i na pracovištích mimo ČSAV. A. Etnografie (1958)*. Archiv AV ČR, VI. sekce a ÚEF, k. č. 13, inv. č. 29.
- Návrh programu schůze konané dne 18. ledna 1954 o lidové umělecké výrobě v ministerstvu kultury*. Archiv Etnologického ústavu AV ČR.

*Zápis z porady vedení Ústředí lidové umělecké výroby a Ústavu pro etnografii a folkloristiku
ČSAV ze dne 6. 11. 1959. Archiv AV ČR, ÚEF, neuspořádaný fond, k. č. 5.
Zpráva o činnosti ÚEF za rok 1959. Archiv AV ČR, VI. sekce a ÚEF, k. č. 13, inv. č. 29.*